

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

DƯƠNG THỊ THANH THỦY

**CHẾ TẠO VÀ NGHIÊN CỨU TÍNH CHẤT QUANG CỦA NANO
TINH THỂ BÁN DẪN HỢP KIM $\text{CdS}_{1-x}\text{Se}_x$**

LUẬN VĂN THẠC SĨ VẬT LÝ

THÁI NGUYÊN - 2018

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

DƯƠNG THỊ THANH THỦY

**CHẾ TẠO VÀ NGHIÊN CỨU TÍNH CHẤT QUANG CỦA
NANO TINH THỂ BÁN DẪN HỢP KIM $\text{CdS}_{1-x}\text{Se}_x$**

Chuyên ngành: Quang học

Mã số: 8440110

LUẬN VĂN THẠC SĨ VẬT LÝ

Cán bộ hướng dẫn khoa học:

TS. PHAN THẾ LONG

THÁI NGUYÊN - 2018

LỜI CẢM ƠN

Đầu tiên, cho phép em được gửi lời cảm ơn chân thành và sâu sắc tới TS Phan Thế Long và TS Nguyễn Xuân Ca là người đã trực tiếp hướng dẫn khoa học, chỉ bảo tận tình và tạo điều kiện tốt nhất giúp em trong suốt quá trình nghiên cứu và thực hiện luận văn.

Em xin được gửi lời cảm ơn đến các thầy cô giáo trong Khoa Vật Lý – Trường Đại học Khoa học Thái Nguyên đã dạy dỗ và trang bị cho em những tri thức khoa học và tạo điều kiện học tập thuận lợi cho em trong suốt thời gian qua.

Cuối cùng xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc và tình yêu thương tới gia đình và bạn bè – nguồn động viên quan trọng nhất về mặt tinh thần cũng như vật chất giúp tôi có điều kiện học tập và nghiên cứu khoa học như ngày hôm nay.

Xin trân trọng cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày 10 tháng 5 năm 2018
Học viên

Dương Thị thanh Thủy

MỤC LỤC

Mục lục.....	i
Danh mục các kí hiệu và các chữ viết tắt.....	iii
Danh mục các bảng.....	iv
Danh mục các hình.....	v
Mở đầu.....	1
CHƯƠNG 1. TỔNG QUAN VỀ CÔNG NGHỆ CHẾ TẠO VÀ TÍNH CHẤT QUANG CỦA NANO TINH THỂ BÁN DẪN BA THÀNH PHẦN.....	3
1.1. Giới thiệu nano tinh thể bán dẫn ba thành phần.....	3
1.2. Vùng cấm quang của nano tinh thể bán dẫn ba thành phần.....	4
1.3 Tính chất quang của nano tinh thể bán dẫn ba thành phần.....	8
1.4. Công nghệ chế tạo các nano tinh thể bán dẫn ba thành phần CdSS	14
1.4.1. Công nghệ chế tạo.....	15
1.4.2. Ảnh hưởng của nhiệt độ chế tạo và thời gian phản ứng.....	16
1.4.3. Ảnh hưởng của tỷ lệ các tiền chất S/Se tham gia phản ứng.....	19
CHƯƠNG 2. THỰC NGHIỆM.....	22
2.1. Chế tạo nano tinh thể CdS_{1-x}Se_x.....	22
2.1.1. Phương pháp chế tạo mẫu.....	22
2.1.2. Nguyên liệu hóa chất và thiết bị.....	22
2.1.3. Chế tạo các dung dịch tiền chất.....	23
2.1.4. Chế tạo nano tinh thể CdS _{1-x} Se _x	23
2.1.5. Làm sạch mẫu.....	24
2.2. Các phép đo thực nghiệm.....	24
2.2.1. Nhiễu xạ tia X (X-ray diffraction - XRD).....	24
2.2.2. Kính hiển vi điện tử truyền qua (Transmission Electron microscopy- TEM).....	25
2.2.3. Phổ hấp thụ quang học.....	26
2.2.4. Phổ huỳnh quang.....	27
2.2.5. Thời gian sống huỳnh quang.....	28

2.2.6. Phổ tán xạ micro – Raman	30
CHƯƠNG 3: KẾT QUẢ VÀ THẢO LUẬN.....	31
3.1. Chế tạo các NC hợp kim CdSSe	31
3.1.1. Ảnh hưởng của hoạt tính hóa học và tốc độ bơm các dung dịch tiền chất S^{2-} và Se^{2-} đến sự tạo thành và phát triển của các NC CdSSe	31
3.1.1.1. Chế tạo các NC CdSSe bằng cách bơm nhanh dung dịch tiền chất chứa các ion S^{2-} và Se^{2-} vào dung dịch chứa tiền chất Cd^{2+} tại nhiệt độ phản ứng.....	31
3.1.1.2. Chế tạo các NC CdSSe bằng cách bơm chậm dung dịch tiền chất chứa các ion S^{2-} và Se^{2-} vào dung dịch chứa tiền chất Cd^{2+} tại nhiệt độ phản ứng.....	35
3.1.2 Ảnh hưởng của thời gian phản ứng đến sự tạo thành và phát triển của các NC $CdS_{1-x}Se_x$	38
3.2. Ảnh hưởng của tỉ lệ S/Se đến tính chất quang của các NC $CdS_{1-x}Se_x$	42
3.2.1. Ảnh TEM của các NC $CdS_{1-x}Se_x$ với tỉ lệ x thay	43
3.2.1. Ảnh TEM của các NC $CdS_{1-x}Se_x$ với tỉ lệ x thay đổi.....	43
3.2.3. Thời gian sống huỳnh quang của các NC $CdS_{1-x}Se_x$ với tỉ lệ x thay đổi	46
3.2.4. Giảm độ nhiễu xạ tia X của các NC $CdS_{1-x}Se_x$ với tỉ lệ x thay đổi..	48
KẾT LUẬN	51
TÀI LIỆU THAM KHẢO	52

DANH MỤC CÁC KÍ HIỆU VÀ CÁC CHỮ VIẾT TẮT

Abs	Hấp thụ
E_g	Năng lượng vùng cấm
NC	Nano tinh thể
nm	Nano met
OA	Acid Oleic
ODE	Octadecene
PL	Huỳnh quang
SA	Acid Stearic
T	Nhiệt độ
TEM	Hiển vi điện tử truyền qua
XRD	Nhiễu xạ tia X
θ	Góc theta
FWHM	Độ rộng bán phổ
RS	Tán xạ Raman
QY	Hiệu suất lượng tử

DANH MỤC BẢNG

- Bảng 3.1.** Các hằng số thu được bằng việc làm khớp phổ PL phân giải thời gian của các NC CdSe, CdS và NCs hợp kim CdSSe 48
- Bảng 3.2.** Bảng so sánh hàm lượng ion Se^{2-} theo lý thuyết và hàm lượng tham gia phản ứng thực tế tại thời gian 60 phút của phản ứng tính theo định luật Vegard. Hằng số mạng và độ rộng vùng cấm của các NC $\text{CdS}_{1-x}\text{Se}_x$ theo tỉ lệ x..... 50

Danh mục hình vẽ

Hình 1.1. Cấu trúc vùng năng lượng của tinh thể bán dẫn khối có cấu trúc tinh thể Zb và Wz	4
Hình 1.2. Phổ hấp thụ và PL của NC CdS theo thời gian phản ứng	6
Hình 1.3. Ảnh TEM của các NC: (a) $Zn_{0.72}Cd_{0.28}S$; (b) $Zn_{0.54}Cd_{0.46}S$; (c) $Zn_{0.51}Cd_{0.49}S$; (d) $Zn_{0.}Cd_{0.57}S$; (e) $Zn_{0.29}Cd_{0.71}S$; (f) $Zn_{0.09}Cd_{0.91}S$ tại thời gian phản ứng 8 giờ	8
Hình 1.4. Phổ hấp thụ và huỳnh quang của các NC $Zn_xCd_{1-x}S$ khác nhau: (a) $Zn_{0.}Cd_{0.57}S$; (b) $Zn_{0.51}Cd_{0.49}S$; (c) $Zn_{0.54}Cd_{0.46}S$; (d) $Zn_{0.72}Cd_{0.28}S$	8
Hình 1.5. Giảm đồ nhiễu xạ tia X của các NC $Zn_xCd_{1-x}S$ với các tỷ lệ Zn: Cd khác nhau tại thời gian phát triển tinh thể là 8 giờ.....	9
Hình 1.6. Quá trình thay đổi cấu từ cấu trúc lõi/vỏ CdSe/ZnSe sang cấu trúc hợp kim ZnCdSe theo nhiệt độ phản ứng.....	10
Hình 1.7. Giảm đồ nhiễu xạ tia X của các NC: (a) CdS tại $240^{\circ}C$, $260^{\circ}C$ và $280^{\circ}C$ tại thời gian phát triển tinh thể 1 phút và (b) $Zn_{0.29}Cd_{0.71}S$ tại thời gian phát triển tinh thể 5 giờ	11
Hình 1.8. Phổ PL của NC $Zn_{0.1}Cd_{0.9}S$ chế tạo ở nhiệt độ $300^{\circ}C$ theo thời gian ủ nhiệt	12
Hình 1.9. Phổ Abs và PL của NC $Zn_xCd_{1-x}Se$ tổng hợp từ hạt nhân CdSe (a) và hạt nhân ZnSe (b).....	13
Hình 1.10. Sự phụ thuộc của tốc độ phát triển hạt theo tỉ số r/r^*	14
Hình 1.11. (a) Sự thay đổi của vị trí đỉnh hấp thụ thứ nhất theo thời gian với những nhiệt độ phản ứng khác nhau, vòng tròn chỉ ra thời điểm kích thước hội tụ. (b) Sự thay đổi của $[CdSe]$ theo thời gian với các nhiệt độ phản ứng khác nhau.....	16
Hình 1.12. Sự thay đổi của PL FWHM theo thời gian phản ứng của CdTe với các nhiệt độ phản ứng khác nhau.....	16
Hình 1.13. Sự dịch đỉnh phổ về phía bước sóng dài của NC CdSeS khi nhiệt độ chế tạo tăng từ $100^{\circ}C$ đến $240^{\circ}C$ cụ thể với (1) 15 phút/ $100^{\circ}C$, (2) 15 phút/ $120^{\circ}C$, (3) 15 phút/ $140^{\circ}C$, (4) 15 phút/ $160^{\circ}C$, (5) 15 phút/ $180^{\circ}C$, (6) 15 phút/ $200^{\circ}C$, (7) 15 phút/ $220^{\circ}C$, (8) 15 phút/ $240^{\circ}C$, và (9) 30 phút/ $240^{\circ}C$	17
Hình 1.14. (A) Phổ hấp thụ, (B) Phổ huỳnh quang của các NC CdSSe ở các thời điểm tăng trưởng khác nhau	18

Hình 1.15. Phổ XRD của NC CdSSe được chế tạo ở nhiệt độ 180°C với các thời gian (1) 3phút, (15) phút, (30) phút, (90) phút	18
Hình 1.16. Hàm lượng ion Se và S trong NC CdSSe theo thời gian phản ứng..	19
Hình 1.17. (a) phổ hấp thụ Abs, (b) phổ phát xạ PL của NC CdSSe	20
Hình 1.18. Phổ XRD của bán dẫn CdSSe với tỉ S/Se thay đổi.....	21
Hình 2.1. Hệ chế tạo các NC CdS _{1-x} Se _x	22
Hình 2.2. Quy trình chế tạo NC CdS _{1-x} Se _x dùng dung môi ODE	23
Hình 2.3. Minh họa về mặt hình học của định luật nhiễu xạ Bragg	25
Hình 2.4. (a) Sơ đồ nguyên lý của kính hiển vi điện tử truyền qua, (b) Kính hiển vi điện tử truyền qua JEM 1010 đặt tại Viện Vệ sinh Dịch tễ Trung ương	26
Hình 2.5. Sơ đồ nguyên lý của hệ đo hấp thụ UV-Vis hai chùm tia.....	27
Hình 2.6. Sơ đồ khối của hệ đo phổ huỳnh quang.....	28
Hình 2.7. Cấu hình chi tiết của máy phổ kế huỳnh quang Cary Eclipse	28
Hình 2.8. Sơ đồ nguyên lý của hệ đo phổ micro - Raman.....	30
Hình 3.1. Phổ PL của các NC CdS, CdSe chế tạo trong thời gian 60 phút và các NC CdS _{0,5} Se _{0,5} chế tạo tại các thời gian 5, 10, 60 phút. Các NC đều được chế tạo ở nhiệt độ 270°C	33
Hình 3.2. Phổ RS của các NC CdS, CdSe chế tạo trong thời gian 60 phút và các NC CdS _{0,5} Se _{0,5} chế tạo tại các thời gian 5, 10, 20 phút. Các NC đều được chế tạo ở nhiệt độ 270°C	34
Hình 3.3. Phổ PL của các NC CdS, CdSe chế tạo trong thời gian 60 phút và các NC CdS _{0,5} Se _{0,5} chế tạo tại các thời gian 5, 10, 20, 60 phút. Các NC đều được chế tạo ở nhiệt độ 270°C.....	36
Hình 3.4. Phổ RS của các NC CdS, CdSe chế tạo trong thời gian 60 phút và các NC CdS _{0,5} Se _{0,5} chế tạo tại các thời gian 5, 10, 20 phút. Các NC đều được chế tạo ở nhiệt độ 270°C	37
Hình 3.5. Phổ Abs và PL của các NC CdS _{0,5} Se _{0,5} chế tạo theo thời gian phản ứng. Các NC đều được chế tạo ở nhiệt độ 270°C.....	39

Hình 3.6. Vị trí đỉnh PL và độ rộng bán phổ PL của các NC CdS _{0,5} Se _{0,5} chế tạo theo thời gian phản ứng. Các NC đều được chế tạo ở nhiệt độ 270°C	40
Hình 3.7. Sơ đồ cơ chế hấp thụ và phát xạ huỳnh quang	40
Hình 3.8. Phổ hấp thụ của các NC CdS _{0,5} Se _{0,5} lấy tại thời gian 1 phút và đường đạo hàm bậc hai của nó	41
Hình 3.9. Sự thay đổi độ dịch Stokes theo thời gian của các NC CdS _{0,5} Se _{0,5} . Đường liền nét biểu diễn quy luật của sự thay đổi.....	42
Hình 3.10. Ảnh TEM của các NC CdS, CdSe và CdSSe	43
Hình 3.11. Phổ Abs và PL của các NC CdS, CdSe và CdS _{1-x} Se _x khi thành phần x thay đổi	44
Hình 3.12. Vị trí đỉnh và FWHM huỳnh quang của các NC CdS _{1-x} Se _x khi thành phần x thay đổi.....	45
Hình 3.13. Hiệu suất lượng tử của các NC CdS _{1-x} Se _x khi thành phần x thay đổi.....	46
Hình 3.14. Thời gian sống huỳnh quang của các NC CdS _{1-x} Se _x theo tỉ lệ x..	47
Hình 3.15. Giản đồ nhiễu xạ tia X của các NC CdS _{1-x} Se _x khi thành phần x thay đổi.....	49
Hình 3.16. Sự phụ thuộc của hằng số mạng (a) và năng lượng vùng cấm (b) của các NC CdS _{1-x} Se _x theo tỉ lệ x	50